Observera

nr 18
juni 2012

INFORMATION TILL FÖRSAMLINGAR, SAMFÄLLIGHETER OCH STIFT FRÅN SVENSKA KYRKANS ARBETSGIVARORGANISATION OCH FRÅN KYRKOKANSLIET

Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet

Sedan 2004 finns ett åtgärdsprogram initierat av Naturvårdsverket för skydd av särskilt bevarandevärda träd i kulturmiljöer, träd som är av värde för den biologiska mångfalden. En av fem utpekade miljöer är kyrkogårdar. Det är länsstyrelsen som på lokal nivå gjort trädinventeringar, ibland utan kyrkogårdsförvaltningars vetskap. Länsstyrelsens information till markägare och förvaltare har varit bristfällig och många församlingar har kanske aldrig hört talas om det. Detta *Observera* syftar till att förklara vad åtgärdsprogrammet (ÅGP) innebär och vad kyrkogårdsförvaltningar bör tänka på i sammanhanget. Åtgärdsprogrammet är inget lagligt tvingande instrument utan ska ses som en rekommendation, en vägledning för att bidra till att fyra av de nationella miljökvalitetsmålen, bland annat *Ett rikt växt- och djurliv*, ska uppnås.

Åtgärdsprogrammet har nyligen reviderats med mål och åtgärder för 2012–2016.

Handläggare:
Eva Grönwall, chef Begravnings- och kyrkogårdsenheten, tel. 08-737 72 22
eva.gronwall@svenskakyrkan.se
Cecilia Forssell Ericson, jurist, tel. 08-737 72 27
cecilia.forssell-ericson@svenskakyrkan.se
Staffan Lundstedt, kyrkogårdskonsulent, tel. 08-737 72 15
staffan.lundstedt@svenskakyrkan.se

Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet

Träd på begravningsplatser och kyrkotomter är liksom träd i andra kulturmiljöer kringgärdade av ett regelverk. Det lagstadgade skyddet finns i 4 kap. lag (1998:950) om kulturminnen och i förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken. Det generella biotopskyddet enligt miljöbalken kommer arbetsgivarorganisationen att informera om i ett kommande *Observera*. Förutom det lagreglerade skyddet finns sedan åtta år ett program för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet, ÅGP. Programmet är en vägledning till länsstyrelser och markförvaltande organisationer i arbetet med att uppnå de nationella miljökvalitetsmålen *Ett rikt växt- och djurliv, Ett rikt odlingslandskap, God bebyggd miljö* och *Levande skogar*.

Syftet med ÅGP är att förbättra hotade arters möjligheter till bevarande, arter som har sin naturliga förekomst i de prioriterade miljöerna. Främst handlar det om olika lavar, svampar och insekter.

Åtgärdsprogrammet för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet har tillkommit på initiativ av Naturvårdsverket och uppmärksammar naturligt förekommande trädslag, särskilt lövträd i södra Sverige. Programmet utgår från fem trädmiljöer som är särskilt viktiga att prioritera i bevarandearbetet och vid skötselåtgärder: grova och gamla ekar, gårdsmiljöer, parker och ***kyrkogårdar***, alléer och andra vägnära träd samt hamlade träd. Till skillnad från det generella biotopskyddet som värnar trädrader om minst fem träd (alléer) så är ÅGP mera inriktat på enstaka trädindivider.

Med särskilt skyddsvärda träd avses:

- jätteträd, det vill säga träd som är grövre än 1 meter i diameter på det smalaste stället under brösthöjd (= 1,3 meter)
- mycket gamla träd, vilket för gran, tall, ek och bok innebär att de är äldre än 200 år och för övriga trädslag äldre än 140 år
- grova hålträd, det vill säga träd grövre än 40 cm i diameter i brösthöjd och med en utvecklad hålighet i huvudstammen.

Både levande och döda träd ingår i definitionen. De skyddsvärda träden kan påträffas såväl i jordbrukslandskapet som i urbana miljöer. Det är inget krav att hotade arter kan påvisas hos ett träd för att det ska bedömas som skyddsvärt. Det räcker med att trädet kan tillskrivas något av de tre egenskaperna ovan för att det ska klassas som värdefullt för den biologiska mångfalden.

Det är länsstyrelsen som har ansvaret för inventeringsarbetet av de skyddsvärda träden. Det är inte alltid som länsstyrelsen informerat kyrkogårdsförvaltningar om att inventeringar kommer att göras eller har färdigställts. Om arbetet är genomfört finns detta som offentlig handling hos länsstyrelsen eller kan sökas i trädportalen.

Trädportalen är en samlingsplats för lagring av uppgifter om skyddsvärda träd. Portalen drivs av ArtDatabanken på uppdrag av Naturvårdsverket och är fri att användas för alla. Ambitionen är att portalen ska innehålla data insamlade från större genomförda inventeringar, i första hand av länsstyrelser och andra organisationer. Även privatpersoner är välkomna att bidra med information om nya träd eller uppgifter om redan registrerade träd.

Länk till trädportalen: www.tradportalen.se. Av diagrammet på sidan 5 framgår antal och arter av skyddsvärda träd på kyrkogårdar registrerade i Trädportalen i juni 2012.

Följande är ett utdrag ur det reviderade åtgärdsprogrammet (april 2012). Mål och åtgärder avser samtliga berörda offentliga aktörer dit bland annat kommunerna och Svenska kyrkan räknas.

- *Senast 2014 är förekomsten av särskilt skyddsvärda träd i Götalands och södra Svealands kulturlandskap känd och dokumenterad.*
- *Samtliga större trädinventeringar är 2012 införda i Trädportalen och portalen används löpande som ett verktyg för sammanställning, planering, rapportering och uppföljning.*
- *Antalet särskilt skyddsvärda träd minskar inte på länsnivå 2012–2020.*
- *Särskilt skyddsvärda träd avverkas inte, om alternativ finns. Respektive aktör ansvarar och följer upp detta. Beskärning och stabilisering som metod för att bevara träden prioriteras tydligt inom den operativa förvaltningen av trädbeståndet från och med 2012.*
- *Särskilt skyddsvärda träd som dör eller måste tas bort av säkerhetsskäl tillvaratas i största möjliga mån för att gynna biologisk mångfald. Minst 50 procent av den volym döda träd och träddelar, helst stammar, som avverkas i varje enskild trädmiljö perioden 2012–2016 sparas i första hand på avverkningsplatsen eller i andra hand i anvisade träddepåer eller trakter med gamla och grova träd.*
- *Personal vid myndighet och kommun som arbetar med åtgärder som berör särskilt skyddsvärda träd samt anlitade entreprenörer skaffar sig god kunskap om trädens bevarandevärden, och deras behov av skydd, hänsyn och vård samt deltar i minst en kurs årligen om detta 2012–2016.*
- *Minst 60 procent av alla jätteekar utanför skyddade områden har gynnsam bevarandestatus senast år 2014 i samtliga län. Landsbygdsprogrammet används som ett verktyg för att vårda särskilt skyddsvärda träd och beaktar behovet av vård och återväxt av jätteekar.*
- *Senast 2012 tillämpas riktlinjer och råd som säkerställer att särskilt skyddsvärda träd tillvaratas och förvaltas på ett relevant sätt vid upphandling och utförande av åtgärder i trädmiljöer.*

Följande mål och åtgärder tillskrivs Svenska kyrkan

- *Antalet särskilt skyddsvärda träd inom kyrkogårdar, gårdsmiljöer och på kyrkans mark i tätorter minskar ej på grund av avverkning, där alternativ finns. Beskärning och stabilisering som metod för att bevara särskilt skyddsvärda träd är väl spridd och används normalt i arbetet med dessa träd från och med 2012.*
- *I majoriteten av all nyplantering används det eller de trädslag som är mest värdebärande och typiskt för traktens kulturlandskap.*
- *Trädvårdsplaner med nödvändiga åtgärder för att vidmakthålla särskilt skyddsvärda träd finns framtagna senast 2012 och tillämpas inom minst 70 procent av kyrkogårdarna inom förvaltningen i Götaland och södra Svealand från och med samma år.*

Kommentar till mål och åtgärder

Svenska kyrkan har en nyckelroll som förvaltare av ett kulturarv där även det biologiska kulturarvet ingår. Det finns cirka 3 000 kyrkogårdar i landet varav cirka 2 500 landsortskyrkogårdar. Många har både höga kultur- och naturvärden. Mål och åtgärder tar fasta på behovet av en varsam vård och ett bevarande av särskilt skyddsvärda träd som en viktig del i förvaltningen av kyrkogårdarna.

Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation gavs möjlighet att lämna ett yttrande på remissen 2010. En del har beaktats av Naturvårdsverket inför det reviderade åtgärdsprogrammet. Bland annat skrev arbetsgivarorganisationen följande:

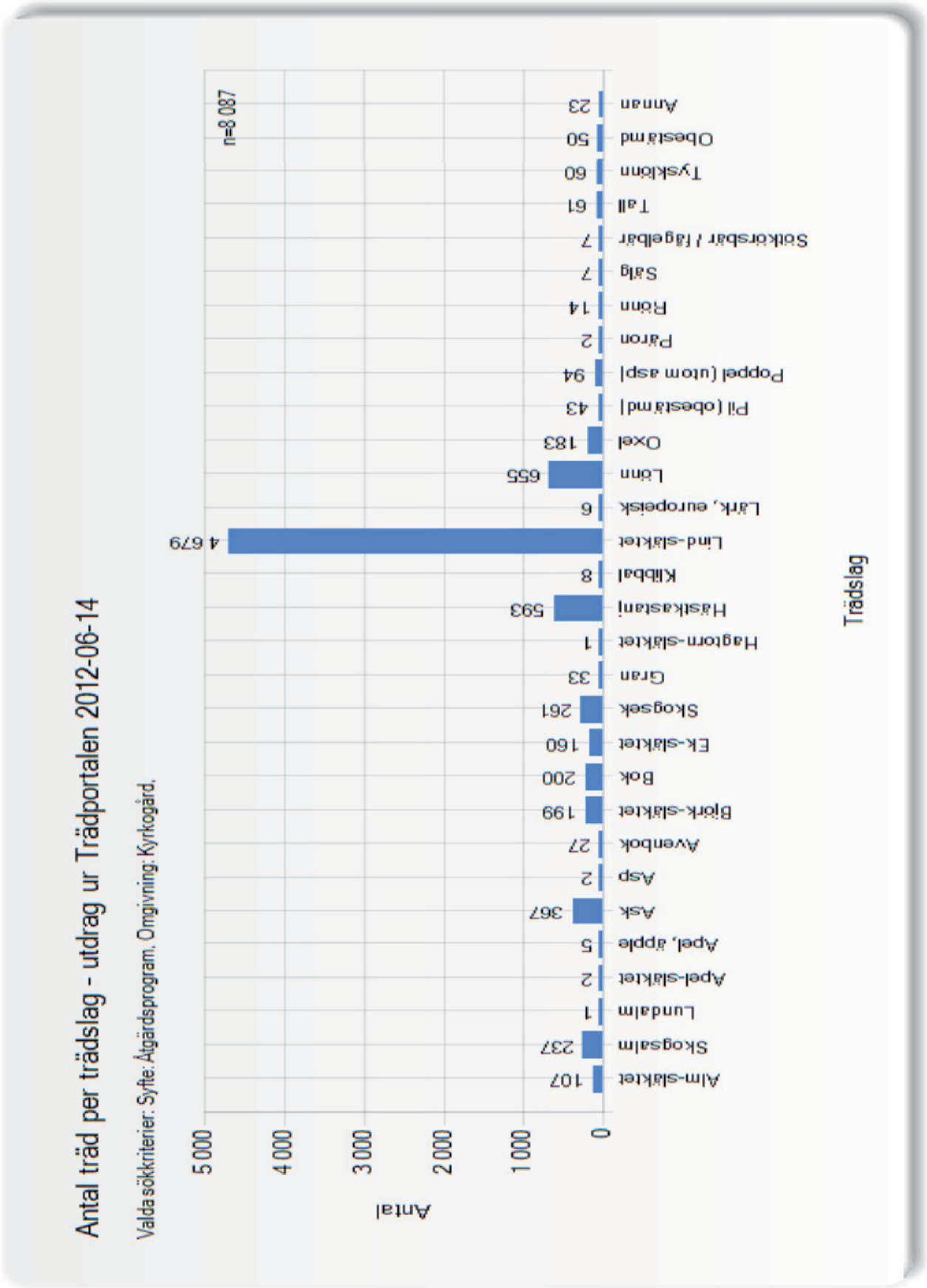
Mot bakgrund av de sjukdomar som har drabbat flera trädarter i det svenska kulturlandskapet, till exempel alm, ek och ask, är det knappast förenligt med ett gott förvaltarskap att ha som mål, att 70 procent av all nyplantering ska göras med trädslag som är ”typiska för traktens kulturlandskap”. Tvärtom, menar arbetsgivarorganisationen, bör trädbestånden på kyrkogårdarna vara artvarierade för att bättre kunna möta de påfrestningar som växtsjukdomar och andra hot kan medföra i en framtid.

Att beakta i förvaltningsarbetet av särskilt skyddsvärda träd enligt ÅGP

- Personal som arbetar med trädfrågor och åtgärder i träd eller dess närhet bör vara informerad om och förstå åtgärdsprogrammets syfte och innehåll.
- Länsstyrelsens rapport från inventering enligt ÅGP bör finnas att tillgå hos varje berörd kyrkogårdsförvaltning.
- Kommande trädinventeringar, som kyrkogårdsförvaltningar låter göra, bör alltid inkludera eventuellt biologiskt värde . Använd den *Standard för trädinventering* som informerats om i *Observera nr 12/2012*. En fackmässigt upprättad trädvårdsplan, som beaktar såväl kulturmiljövärde som biologiskt värde, har goda förutsättningar att underlätta samarbetet med länsstyrelsens enheter för kulturmiljövård och naturvård.
- En god kontakt med handläggare på länsstyrelsen är viktigt för samråd på plats om trädens värden och åtgärdsbehov.

Hela åtgärdsprogrammet finns för nedladdning på
www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6496-9.pdf

Ytterligare information kan sökas på
www.tradportalen.se
www.naturvardsverket.se

Antal träd per trädslag - utdrag ur Trädportalen 2012-06-14
Valda sökkriterier: Syfte: Åtgärdsprogram, Omgivning: Kyrkogård,
n=8 087
Antal
5 000
4 000
3 000
2 000
1 000
0
Trädslag
Alm-släkt 107
Skogsalm 237
Lundalm 1
Apel-släkt 2
Apel, äpple 5
Ask 367
Asp 2
Avenbok 27
Björk-släkt 199
Bok 200
Ek-släkt 160
Skogsek 261
Gran 33
Hagtorn-släkt 1
Hästkastanj 593
Klibbal 8
Lind-släkt 4 679
Lärk, europeisk 6
Lönn 655
Oxel 183
Pil (obestämd) 43
Poppel (utom asp) 94
Päron 2
Rönn 14
Sälg 7
Sötkörsbär / fågelbär 7
Tall 61
Tysklönn 60
Obestämd 50
Annan 23

Förteckning över Observera utgivna 2012

Nr 1 Internränta 2011, januari

Nr 2 Nu blir det enklare att anmäla arbetsskador, januari

Nr 3 Anmäl sjukdom AGS-KL och arbetsskada TFA-KL på AFA Försäkrings kundwebb, januari

Nr 4 Skattereduktion för gåvor till ideella organisationer, januari

Nr 5 Förändringar vid anmälan till utbildningar inom Ekonomi, januari

Nr 6 Avtal om bilersättning (BIA), januari

Nr 7 Tillsyn över begravningsverksamheten begränsas till färre antal länsstyrelser, februari

Nr 8 Ändringar i begravningslagen – ”Några begravningsfrågor” samt förslag om enhetlig begravningsavgift 2015, februari

Nr 9 SPAR-registret – hjälp i gravbokshanteringen, februari

Nr 10 Deklarationsanvisningar för blankett Inkomstdeklaration 3, mars

Nr 11 Budgetförutsättningar 2013, april

Nr 12 Nytt ramavtal med Posten Logistik AB, april

Nr 13 Standard för trädinventering, april

Nr 14 Nationella nivåns utbud för kapitalförvaltning, maj

Nr 15 Gravsättning av icke-folkbokförda, juni

Nr 16 Kulturarvslyftet 2012–2014, juni

Nr 17 Nya anvisningar för kontroll av gravstenar, juni

Nr 18 Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet, juni